

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 1241

Dinlerde Mabed
Prof. Dr. Ahmet GÜÇ

Yayın Koordinatörü
Murat AYDEMİR

Tashih
Tuba Nur KAYA

Kapak Tasarım
Yılmaz Cahit AYDIN

İç Tasarım
R. Ahmet AKAY

ISBN: 978-625-428-424-3

1. Baskı, Aralık 2023, Ankara, 1.000 Adet

© Bütün Yayın Hakları Türkiye Diyanet Vakfı'na aittir.
Bu eser Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık
Ticaret İşletmesi Yönetim Kurulu'nun 10.10.2023
tarih ve 181 sayılı kararıyla uygun görülmüştür.

Yayıncı Sertifika No: 48058

Ostim OSB Mah. 1256. Cad. No: 11
Yenimahalle/ANKARA

Tel: 0312 354 91 31 (pbx)

Faks: 0312 354 91 32

e-posta: bilgi@tdv.com.tr

DİNLERDE MABED

Prof. Dr. Ahmet Güç

Prof. Dr. Ahmet GÜÇ, 1958 yılında Kastamonu Tosya'da doğdu. İlk tahsilini köyünde, orta tahsilini Kastamonu İmam Hatip Lisesinde tamamladı 1983'te Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 1976-1984 yılları arasında Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı olarak Kastamonu ve Bursa'da imam hatiplik görevinde bulundu. 1984 yılında aynı fakülteye Dinler Tarihi Araştırma Görevlisi olarak atandı. 1993'te doktor, 1996'da doçent, 2002'de profesör oldu.

Dinlerde Mabed ve İbadet, Satanizm, Çeşitli Dinlerde ve İslâm'da Kurban gibi telif; *Dinler Tarihinde 50 Anahtar Kavram, Yahudilikte Aile* gibi çeviri ve ansiklopedi maddeleri, ulusal ve uluslararası sempozyumlarda sunulmuş tebliğleri ve kitaplarda bölüm yazıları bulunmaktadır. Arapça ve İngilizce bilmektedir.

İÇİNDEKİLER

Ön Söz	IX
--------------	----

GİRİŞ

1. Mabedin Tanımı	2
2. Mabel Kelimesinin Etimolojisi	3
3. Kutsal Yer-Mabel İlişkisi	5
4. Mabelin Genel Özellikleri	11
5. Mabelin Fonksiyonları	12

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇEŞİTLİ DİNLERDE MABEL VE İBADET

A. Geçmiş Dinlerde Mabel ve İbadet.....	24
1. Mezopotamya Dinlerinde Mabel ve İbadet	24
2. Zerdüştilikte Mabel ve İbadet	32
3. Eski Mısır'da Mabel ve İbadet.....	37
4. Eski Yunan'da Mabel ve İbadet.....	41
5. Eski Roma'da Mabel ve İbadet	44
B. Günümüz Dinlerinde Mabel ve İbadet	47
1. Hinduizmde Mabel ve İbadet	47
2. Budizmde Mabel ve İbadet.....	54
3. Caynizmde Mabel ve İbadet.....	61
4. Sihizmde Mabel ve İbadet.....	67
5. Taoizmde Mabel ve İbadet	72
6. Konfüçyüşçülükte Mabel ve İbadet	75
7. Şintoizmde Mabel ve İbadet.....	79

İKİNCİ BÖLÜM**YAHUDİLİKTE MABED VE İBADET**

A. Mabed Öncesi Dönem.....	88
1. Yahudi Atalarının İbadet Yerleri	88
2. Hz. Mûsâ Döneminde Mabed ve İbadet.....	93
3. Süleyman Mabedi'nin Yapımından Önce İsrail Topraklarındaki İbadet Yerleri.....	97
B. Mabed Dönemi (Bet Ha-Mikdaş).....	103
1. Mabedin Yerinin Tespiti.....	104
2. İnşası.....	104
3. Bölümleri.....	105
4. Ulusal Mabed Hâline Getirilişi.....	107
5. Mabed-İbadet İlişkisi.....	109
6. Mabedin Toplum Hayatındaki Yeri	110
7. Mabedin Yıkılışı ve Safhaları.....	113
8. Yıkılış Sonrası Durum	118
C. Mabed Sonrası Dönem: Sinagog	122
1. Tanımı	122
2. Dinî Kurum Olarak Ortaya Çıkışı.....	124
3. Bölümleri.....	127
4. Sinagog-İbadet İlişkisi ve Sinagogda Yapılan İbadetler.....	129
5. Toplum Hayatındaki Yeri	137

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM**HIRİSTİYANLIKTA MABED VE İBADET**

A. Kilise.....	145
1. Tanımı	145
2. Ortaya Çıkışı.....	151
B. Kilisede Yapılan İbadet ve Âyinler	162
1. İbadetler	162
2. Âyinler (Sakramentler)	180
C. Kilisenin Toplum Hayatındaki Yeri	189

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM**İSLÂM'DA MABED VE İBADET**

A. Mescid	194
1. Tanımı	194

2. İslâm'da İbadet Yeri Karşılığında Kullanılan Diğer Kelimeler	195
B. Mekke Döneminde Mescid	198
1. Kâbe	199
2. Diğer İbadet Yerleri: Tağutlar	214
C. Medine Döneminde Mescid	218
1. Kubâ Mescidi	219
2. Mescid-i Nebî	220
3. Diğer Mescidler	223
D. Mescid-İbadet İlişkisi ve Mescidde Yapılan İbadetler	225
1. Mescid-İbadet İlişkisi	225
2. Mescidde Yapılan İbadetler	229
E. Mescidin Toplum Hayatındaki Yeri	231
1. İbadet Yeri Olması	232
2. Eğitim-Öğretim Yeri Olması	233
3. Diplomatik Münasebetlerin Sürdürüldüğü Yer Olması	236
4. Hukuki Meselelerin Çözümüne Kavuşturulduğu Yer Olması ...	237
5. Sosyal Bütünlüğün Sağlandığı Yer Olması	238
6. Edebi Yarışmaların Yapıldığı Yer Olması	240
7. Misafirhane Olması	241
8. Hastane Olması	242
9. Hapishane Olması	242
10. Diğer Kullanım Alanları	244
F. Hz. Muhammed'den Sonra Mescid	245

BEŞİNCİ BÖLÜM

KARŞILAŞTIRMA

A. Geçmişte ve Günümüzde Mensubu Bulunan Dinlerin Mabed ve İbadet Yönünden Karşılaştırılması	254
B. Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâm'da Mabed ve İbadetin Karşılaştırılması	258
SONUÇ	263
KAYNAKLAR	267

ÖN SÖZ

Yaratılışının gayesi Allah'a ibadet olan (Zâriyât, 51/56) insanoğlu, tarih sahnesine çıktığından beri yüce bir kudrete inanma ve ona ibadet etme ihtiyacını hissetmiştir. Bu ihtiyaç insanın fitratından kaynaklanmaktadır (Rûm, 30/30). İbadet insanın Allah'a karşı sevgi, saygı ve itaatini göstermek, O'nun rızasını kazanmak niyetiyle ortaya koyduğu belirli tutum ve davranışları ifade ettiği gibi; daha genel olarak, aynı mahiyetteki düşünüş, duyuş ve sözleri de ifade eder. "Saygının veya alçak gönüllülüğün en ileri derecesi" diye de tanımlanan ibadet, kısaca kulun, Allah'ın razı olacağı işleri yapması demektir.

İnsanlık tarihinin bugüne kadar müşahede ettiği bütün dinlerin ayrılmaz bir parçası olan ibadet, topluca yapılması gerektiğinde genellikle bir mabedde gerçekleşir. Bundan dolayı dinler açısından mabed ve ibadet, tıpkı dinlerin dogmaları, kutsal metinleri gibi dinin ayrılmaz birer unsurudur. Bir bakıma dinlerin tarihi, mabed ve ibadetlerin tarihidir. Başka bir deyişle mabed ve ibadetlerin ortaya çıkışları, gelişim süreçleri ve belirli bir andaki durumları, bu mabed ve ibadetlerin söz konusu olduğu toplumun dini hakkında bir fikir vermektedir. Ayrıca mabedler, daha çok sosyal bir olgu olarak dinlerin toplumda ve insan coğrafyasında nasıl bir kimlik ve siluet hâline geldiklerinin göstergeleridir. Bu çerçevede mabed kavramı dine, kültüre, döneme,

mimari anlayışa ve tabii şartlara göre değişse de fenomen olarak evrensel bir nitelik taşımaktadır.

Mabed ve ibadetin zikredilen özelliğine ilaveten, daha önce ülkemizde böyle bir çalışmanın yapılmadığını dikkate alarak ve hemen hemen bütün dinlerde şu veya bu şekilde bir mabed anlayışının bulunduğunu göz önünde bulundurarak, dinlerde mabed konusunu bu çalışmada ele alıp incelemeyi düşündük. Bu arada, dinlerdeki mabed anlayışını kuru bilgi olmaktan çıkarmak ve zihinlerde, “Bu mabedlerde ne gibi ibadetler yapılıyordu?” şeklinde oluşabilecek muhtemel soruya cevap teşkil edecek şekilde, söz konusu mabedlerde yapılan ibadetlere de değinme gereğini duyduk. Böylece, çalışmanın başlığı “Dinlerde Mabed ve İbadet” olarak şekillendi. Ancak, buradaki “ibadet” kavramıyla sadece söz konusu mabedlerde yapılan ibadetler kastedilmektedir.

Çalışmamız bir giriş ve beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, geçmişte ve günümüzde mensubu bulunan Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâm’ın dışındaki dinlerde mabed ve ibadet anlayışı ele alınmıştır. İkinci bölümde Yahudilik, üçüncü bölümde Hıristiyanlık, dördüncü bölümde de İslâm’da mabed ve ibadet anlayışına yer verilmiştir. Beşinci bölümde, dinlerde mabed ve ibadet anlayışının kısa bir karşılaştırması yapılmıştır.

Konu incelenirken her dinin mabed ve mabede bağlı olarak yapılan ibadet anlayışı kendi mantığı içerisinde ele alınmıştır. Mabed ve ibadetin ortaya çıkışı ve gelişmesi, tarihî seyir içerisinde ve olabildiğince objektif bir yaklaşımla incelenmeye çalışılmıştır. Konu ile ilgili bilgilerin mümkün olduğu kadar her dinin kendi kaynaklarından ve dinler tarihinin birinci dereceden kaynaklarından derlenmesine gayret gösterilmiştir.

Şüphesiz ki mabedin, fonksiyona dayanan mimari ve sanata dayanan estetik yönleri de vardır. Ancak, ihtisas isteyen çalışmaların belirli sınırlar içerisinde yürütülmesi gerektiğinden, mabedin sanat tarihini ilgilendiren yönüne değinilmeyip sadece fonksiyon tarafı ele alınmıştır. Çünkü mabedin sanat tarihini ilgilendiren yönü başlı başına bir çalışma konusudur.

İslâm dini dışındaki dinler incelenirken, onların mabed ve ibadet anlayışlarının kavranabilmesi için, o din mensuplarının düşünce tarzları göz önünde bulundurulmuştur. Diğer dinlerdeki mabed ve ibadet anlayışında, o din mensuplarından İslâm'daki mabed ve ibadet anlayışını inceleyenlerin, konuyu kavrayabilmeleri için göstermeleri gereken objektif yaklaşım ve hassasiyet aşılmaya çalışılmıştır.

Bütün gayretlerimize rağmen diğer dinlerdeki mabed ve ibadet anlayışını o din mensupları kadar kavrayamamış olmamızın anlayışla karşılanmasını temenni ediyor, bu eserin basımını gerçekleştiren Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları yetkililerine ve eserin basımında emeği geçenlere şükranlarımı arz ediyorum.

Prof. Dr. Ahmet GÜÇ
Bursa-2023